

קונטרס
ימי החנוכה

נאסף ונלקט בס״ע תא דשמיא
ע״י ישראל יצחק הלוי איצקוביץ

מאיי הנזכה

כדי להבין את השתלשלות אירועי חנוכה נספר בקצרה דברי הימים באותה העת:

מלכות פרס ועדי

בשנת ג' אלפים של"ח נחרב בית המקדש הראשון ע"י נבוזראדן שר הטבחים, והוא היה שר בממשלתו של נבוכדנאצר מלך בבל שהייתה בימים ההם האימפריה העולמית, כל העמים היו מחויבים להעלות מס מדי שנה בשנה כנהוג בזמנים ההם, לאחר מות נבוכדנאצר מלכו כמה מלכים בבבל, ובזמן מלך בלשאצר התחילה מלחמה בינו לבין מלכות פרס ומדי, ימים ערו עבאות פרס ומדי על העיר בבל, ובשנה השלישית למלחמה בליל הסדר נסוגו עבאות פרס ומדי באופן זמני מחומות העיר. בלשאצר סבור היה כי העיר ניצלה ובטוח היה ברוב כוחו, וברוב שחצנותו צווה להביא כלי המקדש ועשה עימהם משתה, בשעת המשתה הטיח דברים כלפי שמיא דברי חירופים וגידופים. תוך כדי דיבורו ירדה יד מקיר הבית וכתבה שם אותיות בלשון הקודש וכל חכמיו שהיו עימו לא ידעו לפענחו רק דניאל לבדו, ובהם קרא שהלילה זה עתידה לעבור הממשלה לידי הפרסים. וכך היה שבאותו לילה נרצח בלשאצר ובמקומו מינו את דריזש מלך מדי על כל הממלכה. מלכות פרס ומדי הייתה בתקופת זמן של 59 שנה משנת ג' אלפים שפ"ט עד תמ"ח, דריזש מלך רק שנה אחת ואחריו מלך כורש והוא נתן רשות לבני ישראל לעלות לירושלים ולבנות את בית המקדש לעורך זה אף נתן להם כלי המקדש שהיו לו ממה שהגלה נבוזראדן לבבל, ובשמוע זרובבל (שהיה נכדו של המלך יהויכין) את דבר המלך כורש אסף סביבו ארבעים ושניים אלף איש ובשמחה וברננה עלו לירושלים לבנות את בית המקדש. לאחר זמן הצטרפו ג"כ עזרא ונחמיה, לאחר כמה שנות מלכות מת כורש ואחריו עלה למלוכה אחשורוש ובימיו היה נס פורים. לאחר אחשורוש מלכו עוד כמה מלכים, אבל לא היו ידועים כ"כ.

מלכות יון

בשנת תמ"ח יצא אלכסנדר מוקדון מלך יון וכבש בהצלחה גדולה הרבה ארצות ובין הארצות הייתה ג"כ פרס, בדרכו לארץ ישראל ניסה לכבוש את צור ולא הצליח מחמת שהייתה מבוצרת היטב, ורק ע"י שהשומרונים סייעו לו עלתה בידו לכבוש את צור. בשכר סיוע זה ביקשו ממנו שייתן להם רשות להחריב את בית המקדש והסכים לבקשתם. כאשר שמעו יהודי ירושלים את דבר הגזירה הנוראה נחרדו חרדה גדולה, וכדי לבטלה שלחו את שמעון הצדיק (שעדיין לא היה אז כהן גדול) לנסות לבטל את הגזירה. כשהגיע שמעון הצדיק נעשה לו נס גדול, כשאלכסנדר מוקדון ראהו ירד ממרכבתו והשתחוזה לפניו ועי"ז הצליחו לבטל את הגזירה.

לאחר שש שנות מלוכה מת אלכסנדר מוקדון ומעביאים חלקו ביניהם את ממלכתו. אנטיגנוס קיבל את מקדוניה שהוא יון. סלווקוס קיבל את פרס וסוריה, ותלמי קיבל את מצרים. ע"פ ההסכם הייתה ארץ ישראל תחת הנהגתו של סלווקוס מלך סוריה, וכך היה בתקופה קצרה, ולאחר מאבקים בין תלמי לסלווקוס עברה הנהגת ארץ ישראל לתקופה ארוכה למעלה ממאה שנה תחת הנהגת תלמי ובניו, וכנהוג בימים ההם הטיל תלמי מס על ארץ ישראל ואיסוף הכספים היה מוטל בימים ההם על הכהן הגדול. לאחר שלטונו של תלמי מלכו עוד ג' מלכים וכולם נקראו בשם תלמי. בימי תלמי החמישי גברה ידו של אנטיוכוס מלך סוריה (שהיה נכדו של סלווקוס) וכבש את ארץ ישראל מידי תלמי מלך מצרים. בראשית שלטונו גילה יחס טוב וחס ליהודים ואף פטרם מלשלם מס במטרה שיוכלו להתבסס ולתקן את הריסות ירושלים שנהרסה במשך המלחמות. לאחר כמה שנים החזיר את חובת התשלומים מחמת מפלה שהייתה לו במלחמתו עם הרומאים ועקב כך הוא העלה את מחירי מס התשלומים וביניהם ארץ ישראל. בנו סלווקוס הכביד יותר ואף בזמנו התחילו שונאי ישראל לנסות להכפיש שם ישראל. לאחר כמה שנות מלוכה נהרג, ואת מקומו ירש אחיו הצעיר אנטיוכוס, ואצל מלך זה התרחש מעשה חנוכה.

סיכום קוצר

שלטון היונים	שלטון הרבלים
תמ"ח - כיבוש הארצות ע"י אלכסנדר מוקדון	טל"ח - חורבן בית ראשון
תנ"ז - חלוקת הארצות ע"י מעביאי אלכסנדר	טס"ז - נבוכדנאצר מת ואוויל מרודך מולך תחתיו.
תפ"ז - מלך תלמי השני	טפ"ו - מת אוויל מרודך ובלשאצר מלך תחתיו
תק"כ - מלך תלמי השלישי	טפ"ט - המעשה בליל הסדר ונהרג בלשאצר
תקמ"ז - מלך תלמי הרביעי	
תקנ"ט - כיבוש הארצות ע"י אנטיוכוס הגדול	<u>שלטון הפרסים</u>
תקל"ד - סלווקוס נעשה מלך סוריה	טפ"ט - כיבוש בבל ע"י דריוש
תרכ"י - אנטיוכוס נעשה מלך סוריה	טז"ב - כורש מלך ונותן רשות לבנות ביהמ"ק
	ת"ד - נס פורים

נמצא שמעשה של אנטיוכוס היה 220 שנה לאחר שעלו בני ישראל מגלות בבל

השפעת היונים על חיי היהודים

במשך תקופה ארוכה ששלטו מלכי תלמי בארץ ישראל השפיע שלטונם לרעה על עם ישראל. נזק זה שנעשה לעם ישראל גרם לנזקים עצומים אף לאחר שיון כבר לא שלטה

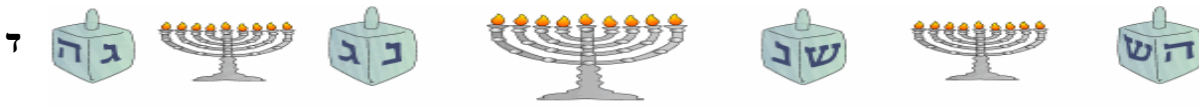

בעולם, אבל קלקולה עדיין נשאר. היונים האמינו בחיי הוללות ובתאוות והתעסקות בהנאות עוה"ז שבהם מאסה תורתנו הק', אבל לדאבוננו מצאה דרך רעה ומקולקלת זו אוזן קשובה אצל כמה יהודים שיהדותם לא הייתה מן המשופרים. תוך תקופה קצרה היו כמה וכמה יהודים שהנהיגו לעצמם דרך מקולקלת זו. יהודים הללו היו מכונים בשם "מתיונים". בתחילת דרכם הצניעו מעשיהם בסתר ולא התגבשו להיות קבוצה אחת מחמת הבושה והפחד, אבל בתקופת שלטונו של תלמי השלישי אירע מפנה חשוב שגרם לשינוי עצום. כפי שסיפרנו לעיל, היו היהודים חייבים לתת מדי שנה מס לתלמי המלך. בזמנו היה אז הכהן גדול בשם חוניו השלישי והיות שלא היה תקיף דיו לא הצליח לאסוף את תשלום המס, ולכן איים תלמי לעלות לירושלים למלחמה. עקב המצב הקשה ניצל זאת אחיינו בשם יוסף בן טוביה שהיה מן המתיוונים, ובא לכהן גדול ושייכנעו שרק בכוחו לאסוף מס וכן ביכולתו להרגיע את תלמי המלך, ודודו עשה כאן טעות גורלית ומסר בידו הכוח לשאת וליתן עם המלך ולאסוף מס בכל ישראל. משרה זו נתנה למיתיונים כוח שלטון עצום והם ניצלו זאת עד תום לעורך תאוותיהם עד שאין לתארה.

גזירות אנטיוכוס

וכשהגיע אנטיוכוס לשלטונו ניסה בכוח להשליט את תרבות יון המקולקלת ולדאבוננו מצא אוזן קשובה אצל המתיוונים ואף המוכסים סייעו לו להשליטו בכוח. אנטיוכוס שינה בזה התנהגות קודמיו ותחת השפעת חבורת רשעים זו אשר שידלה אותו להתערב התיר להם לעשות ככל העולה על רוחם. המתיוונים ששים ושמחים הרגו את הכהן הגדול שהיה באותה העת ומינו כהן גדול מטעמים ששמו היה ישוע ושינה את שמו ליסון. ג' שנים שימש בתפקיד זה ובתקופתו השתנתה ירושלים מעיר קדושה לעיר פורקי עול ר"ל, אולם כעבור ג' שנים קיבל את עונשו היות ובכל שנה היה שולח את המס ביד אחד מאוהביו ששמו היה מנחם ושינה את שמו למנלאוס. שלח זה הפציר במלך שימסור לו את הכהונה והוא יוסיף לו במס. המלך הסכים לבקשתו ולעורך העניין מעל באוצרות בית המקדש כדי לשלם למלך, ואח"כ הרג את ליסון ונעשה לכהן גדול, בשנת תקצ"ד יצא אנטיוכוס למלחמה במצרים ושם נכשל מחמת שהרומאים עליו, ובירושלים עלתה השמועה שאנטיוכוס נרעה. ולכן העם שנפשם קצה בהתנהגות מנלאוס ניצלו הזדמנות זאת והתקומם נגדו והוא ואוהביו ברחו אל מבצר חקרה הסמוך לבית המקדש. כששמע אנטיוכוס את אשר קרה בארץ ישראל הגיע לארץ ישראל והתנפל על היהודים והרג אלפים ונכנס לביהמ"ק והעמיד פסל בהיכל וגזר על שלושה דברים: "שבת", "מילה" ו"מועדים". חיילי אנטיוכוס התרוצצו מעיר לעיר והכריחו כל אחד ואחד להשתחוות לעלם ושלא יעברו על הגזירות. מחמת המצב הקשה עזבו רבים את העיר והלכו להתגורר ביערות ובמערות והרבה דם נשפך בימים אלו. בין מעשי קידוש ה' שנעשה בימים הללו מסופר על קבוצת אנשים כאלף איש שהיו במערה אחת וכשנודע הדבר לחיילי אנטיוכוס הגיעו אליהם באמצע השבת ועמדו מחוץ למערה והדליקו בפתח המערה אש ואמרו להם

אם ברצונכם לחיות צאו מהמערה וכבו האש, ואם לא תעשו כן ממילא תמותו מעשן האש, ואע"פ כן העדיפו יושבי המערה למות על קידוש ה', גם המעשה של חנה ושבעת בניה היה באותה עת, ללא ספק שהיה באותה העת ימים קשים ונוראים ליהודים היראים והשלמים שהיו צריכים לקיים דבר ה' בסתר ובמזרא גדול.

עלחפת החשמונאים

אבל גם תקופה נוראה וחשכה זו עברה מהעולם ע"י ניסים ונפלאות שעשה עמנו השי"ת, והיא בעת ששליחי אנטיוכוס עברו מעיר לעיר לקיים מזבחות תועבה הגיעו אל העיר מודיעין, והקימו מזבח וניסו להכריח תושבי המקום לזבוח חזיר ר"ל, ומיד קם מתתיהו הזקן ואמר להם חלילה לנו מלעבור על דתי ה'. תוך כדי דבריו נגיש אחד מהמתיוונים ע"מ לזבוח חזיר, מיד ניגש מתתיהו ודקרו בחרב וחרג חיילי אנטיוכוס שעמדו איתו מיד נקבעו אליו יראים ושלמים והלכו ליערות להתכונן למרידה, כשהגיע שעתו של מתתיהו הזקן להיפטר מן העולם קיבץ את בניו והזהירם למסור את נפשם בהגנה על תורת ה', וציום שבנו יהודה יהיה מנהיגם. יהודה חרט על דגלו מכבי שהיה ר"ת מי כמוך באלים ה'. בשמוע אנטיוכוס את מרד החשמונאים שלח את אפלוניס להשמידם, ואע"פ שמספר התוקפים היה גדול מ"מ התחזק יהודה בביטחונו בה' והתנפל עליהם, הרג את שר העבא ולקח את חרבנו להיות לו לחרב, אנטיוכוס ניסה שוב בשולחו את סירון אבל גם הוא הוכה על ידם. וינסה אנטיוכוס לעאת נגדם למלחמה ויאסוף עבא למעלה מארבעים אלף איש ועליהם העמיד את ניקנור וגורגיאס לשרי עבא אבל השי"ת נתן אותם ביד יהודה ויהרגם וינוסו מרוב פחד, ושוב לא ניסה אנטיוכוס מחמת מזרא ופחד. ממלא מקומו ליסיאס ניסה, אבל שוב לא עלתה בידו.

שחרור העקדש ונס חנוכה

עתה חזרו המכבים ושחררו את ירושלים. מנלאוס וחבריו ברחו מן העיר אל מבער החקרה, וכאשר נכנסו אל ביהמ"ק וראו את החורבן הנורא שעשו היונים בפרט את הפסל שעשו על המזבח, מיד שברו את השיקוף וגם סתרו את המזבח וגנזו את אבניו בנו מזבח חדש וטהרו את ביהמ"ק ביום כ"ה בכסלו תקצ"ז, שלוש שנים לאחר חילולו, וכאשר רצו להדליק במנורה גילו שהמנורה נגזלה בידי היונים ולכן במקומה עשו מנורה מברזל אולם כאשר רצו להדליקה לא מצאו שמן טהור בלתי פח שמן קטן בחותמו של כהן גדול והכירו שאינו נטמא, אבל פח שמן קטן זה לא היה בו די שמן כי אם ליום אחד והם היו צריכים שמן לח' ימים כדי שיהיה בידם העת לעשות שמן מחדש, אבל נעשה נס והשמן הספיק לח' ימים. זכר לנס זה קבעו חז"ל בימים הללו ימי הודיה להשי"ת לזכר הניסים, ונקרא חג זה בלשון חנוכה בלשון חנו כ"ה לזכר החניה וחנוכת ביהמ"ק שהיה בימים אלו.

הלכות חנוכה

מי חייב

(א) כל איש ישראל, מבן י"ג חייב מעיקר הדין, ומנהג האשכנזים שכל אחד ואחד מבני הבית ידליק.

(ב) אשה חייבת בהדלקת נר חנוכה אע"פ שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, מ"מ נר חנוכה שאני מפני שאף הם היו באותו הנס.

ומה שאין האשה מדליקה מבואר מחמת שני טעמים: (א) אשתו כגופו ולכן האשה פטורה ולכן גם שאר הבנות צבית אינם מדליקים משום שאינו נאה שהאם אינה מדליקה והם כן מדליקות(משנ"ב תרע"ה סק"ט). (ב) משום שעיקר המלווה הוא בחוץ ואישה אינה יכולה להדליק בחוץ משום שכל כבודה בת מלך פנימה (חתם סופר שנת כ"א)

(ג) קטן שהגיע לחינוך הוא ג"כ מדין המהדרין, ולכן הנהוגים להדר שכל אחד מדליק צריכים ליתן לקטן ג"כ להדליק.

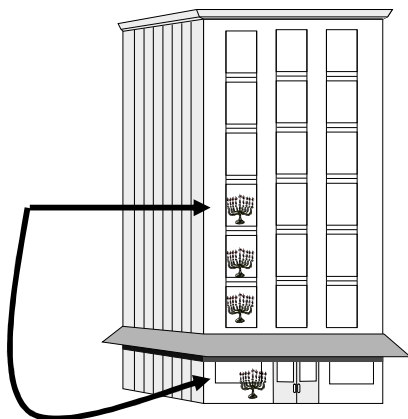
עיקום ההדלקה

(א) בגמ' שבת (כ"א ע"ב) מבואר שגם חנוכה מצווה להניחו אל פתח ביתו מבחוץ לרשות הרבים כדי להרבות בפרסומי ניסא, ועריך להדליקו בטפח הסמוך לפתח ובעד שמאל כדי שיהא מוזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ויהיה מוקף במצוות.

(ב) בזמנינו נהגו רבים להדליקו בתוך הבית, אבל מ"מ גם כשמדליקו בתוך הבית ידליקנו ליד דלת וכדו' כדי שיהיה מוזוזה מימין וכו', או כשמדליק בחלון.

(ג) לכתחילה יש להניחו למטה מעשרה ולמעלה מג' טפחים, אבל למעלה מעשרים פסול.

אסור לו להדליק למעלה בחלון ולכן ידליק או בבית או למטה

בעה עדליקים

(א) מנורה = מהדרין לקנות מנורה העשויה מכסף, אבל בכל כלי כשר להדליק אלא שאסור להדליקו בכלי מאוס או בקליפי ביצים וכדו'.
 (ב) הנרות צריבין שיעמדו בשורה ישרה ויפה ולא שיעמדו אחד נכנס ואחד יוצא, וכמו כן שלא יהיה אחד נמוך ואחד גבוה.

(ג) השמן = כל השמנים כשרים אלא שמהדרין בשמן זית דווקא, ואם אין באפשרותו שמן זית ידליק עכ"פ בשמן.

(ד) הפתילות = כל סוגי הפתילות כשרים לנר הנוכה ומצווה מן המובחר בעמר גפן או מחוטי פשתן.

זמן ההדלקה

(א) בגמ' שבת מבואר שזמן הדלקת נר הנוכה מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מפני שזמן זה העם חוזר ממלאכתו ועוברים ושבים ויש פרסומי ניסא על ידי ההדלקה.

(ב) ובזמן ההדלקה נחלקו הפוסקים האם הכוונה שקיעת החמה או צאת הכוכבים, ולכך יש נוהגים בשקיעה ויש נוהגים בעצת הכוכבים.

(ג) ואלו הנוהגים בעצת הכוכבים מבואר במשנה ברורה שיתפללו קודם ערבית משום ב' טעמים (א) תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, (ב) קריאת שמע דאורייתא קודמת.

סדר ההדלקה

בסידור המנורה נאמרה שלוש שיטות:

(א) דעת השו"ע שיש להתחיל מהנר הנוסף ושיש להדליק משמאל לימין, ולכן בלילה הראשון מתחיל בעד ימין ולמחרת מוסיף נר ומתחיל בו וחוזר לימינו.

(ב) דעת המהרש"ל והגר"א שמסדרים את המנורה משמאלו, ומדליקים תמיד בנר ימין וממשיך לימינו, והטעם כי ימין תמיד עדיפא. (אמנם לפירוש זה אינו מדליק בנר החדש)

(ג) דעת הלבוש והט"ז שמסדר את המנורה כדעת המהרש"ל אלא שמדליק בנר החדש וממשיך לשמאלו.

המטרות עומדות ביום השלישי של חנוכה

לפי הלבוש והט"ז

לפי המהרש"ל והגר"א

לפי הקו"ע

סדר הברכות

(א) בלילה הראשון מברך שלושה ברכות להדליק נר [של] חנוכה, שעשה ניסים, שהחיינו, בשאר הימים מברך רק שני ברכות הראשונות.

(ב) שכח לברך שהחיינו בלילה הראשון יכול לברך גם בלילה השנייה.

(ג) אסור להפסיק בין הברכה להדלקה, ואם הפסיק שלא מעניין ההדלקה צריך לחזור ולברך.

איסור השתמשות בנר חנוכה

(א) אסור להשתמש בנר חנוכה, אבל מותר לשבת בחדר כשאינו מתכוון להשתמש בנרות.

(הטעם א) משום ציון המלוכה. (ב) כי טעם המלוכה הוא מחמת הנס שנעשה במקדש וגם במקדש היו אסורים להשתמש בנרות.

(ב) נהגו להדליק נר נוסף על נרות החובה שמדליקים והוא נקרא שמש.

והטעם שאם יבואו להשתמש יהיה נקרא כאילו השתמשו רק עם השמש.

ההדלקה בערב שבת ובעוצאי שבת

(א) בערב שבת מדליקים קודם נר חנוכה ואח"כ מדליקים נרות שבת.

והטעם כי ע"י הדלקת נרות מקבלים את השבת לכך צריך להדליקם קודם.

(ב) במוצאי שבת עושים קודם הבדלה ואח"כ הדלקת נרות.

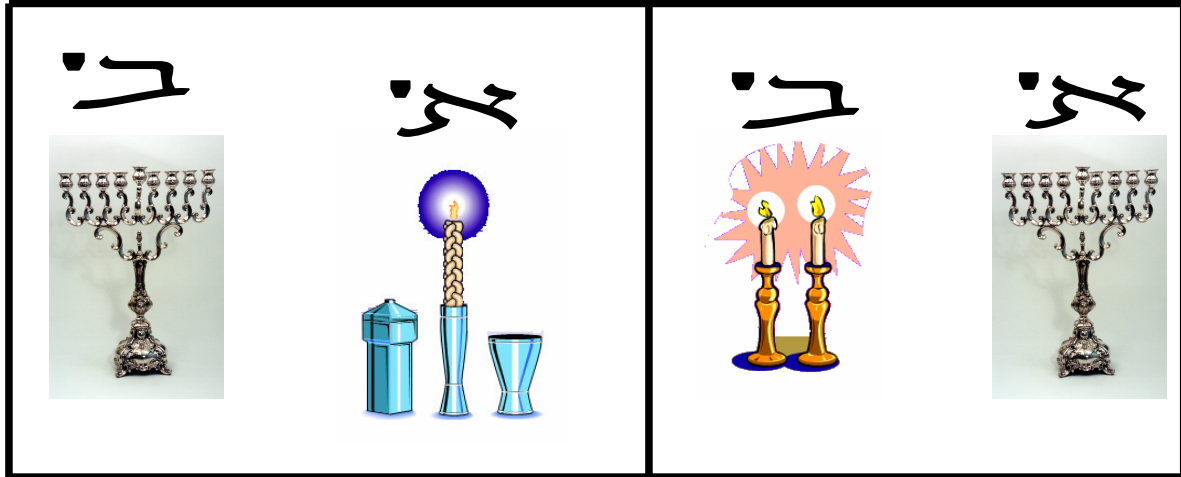
כי קודם כריכים ללאת מהשבת שיהיה מותר בעשיית מלאכה ורק לאחריה מותר בהדלקת נר חנוכה.

במוצאי שבת

בערב שבת

ההדלקה בבית הכנסת

- (א) נוהגים להדליק בבית הכנסת ולברך עליה.
 (הטעם: א) משום פרסומי ניסא. (ב) כדי שמי שאינו בקי יוכל ללכת ידי חובתו בהדלקה זו.
 (ב) מניחים את המנורה בצד דרומי.
 והטעם כי בבית המקדש עמד המנורה בלד לרומי.
 (ג) זמן ההדלקה הוא בין מנחה למעריב.
 כי לאחר מעריב אין מן הנכון לעכב את הליבור.

התפילות וקריאת התורה בחנוכה

- (א) בכל התפילות לאחר מודים מוסיפים על הניסים, ואם שכח ונזכר קודם שסיים הברכה(הטוב שמך) חוזר ומתחיל ועל הניסים, ואם נזכר לאחר שסיים הברכה אומר קודם יהי לרצון הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשית לאבותינו וכו' בימי וכו', נזכר לאחר סיום התפילה אינו חוזר.
 (ב) בכל ימי החנוכה אומרים הלל השלם.
 (הטעם: א) בכל יום היה נס חדש צפח השמן. (ב) בכל יום מוסיפים נר חדש.
 (ג) בכל יום קוראים בתורה בפרשת הנשיאים.
 (הטעם: א) כי אז נגמרה מלאכת המשכן, (ב) נס חנוכה היה כעין חנוכת המשכן.

ד) בברכת המזון לאחר סיום הקטע נודה לך אומרים ועל הניסים, שכח ונזכר קודם הברכה (על הארץ) חוזר ואומר, נזכר לאחר סיום הברכה אומר הרחמן הוא יעשה לנו (כמו בתפילה) נזכר לאחר ברכת המזון אינו חוזר.

ענהגי חנוכה

א) נוהגים שהנשים אינם עושים מלאכה בחצי שעה לאחר ההדלקה. והטעם ע"פ הנס שהיה ע"י אשה.

ב) נוהגים לאכול מאכלי חלב.

הטעם: א) זכר למאכלי גבינה שנתנה יהודית ללכור כדי לשכרותו, ב) כמו בחג השבועות במתן תורה נוהגים לאכול מאכלי חלב כמו כן בחנוכה שהיוונים ראו לבטל את התורה וניאחו אותה הוא כעין קבלת התורה.

ג) נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים בשמן זכר לפח השמן.

שאלות לחזרה

א) האם מותר להשתמש בגר הנוכה? ומדוע?	א) מי מחויב בהדלקת נר חנוכה?
ב) מה הטעם למנהג הדלקת שמש?	ב) מה הטעם שנשים אין חייבות?
ג) מתי מדליקים בערב שבת ובמוצאי שבת? ומדוע?	ג) היכן מקום ההדלקה?
ד) מדוע נוהגים להדליק בבית הכנסת?	ד) באיזה גובה מדליקים?
ה) היכן מדליקים? ומדוע?	ה) באיזה מערה מדליקים?
ו) מתי זמן ההדלקה? ומדוע?	ו) באיזה פתילות ושמינים מדליקים?
ז) מה אומרים בתפילות? ומה הדין כשישכח?	ז) באיזה שעה מדליקים?
ח) מדוע אומרים הלל השלם?	ח) האין סדר הברכות?
ט) מה קוראים בתורה ומדוע?	ט) האם מותר להפסיק בדיבור? ומה הדין כשהפסיק?

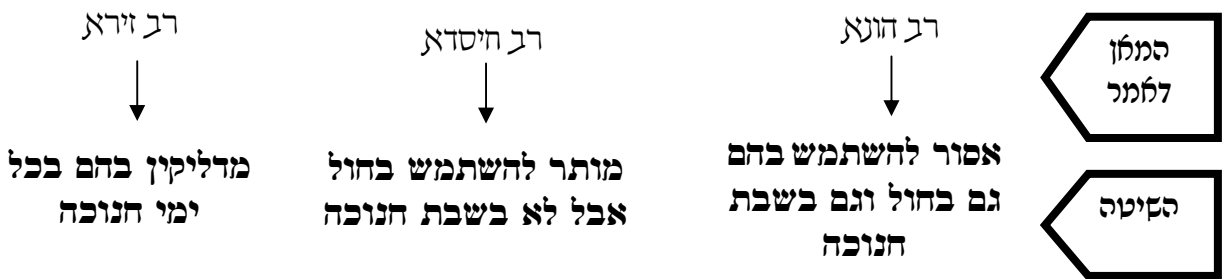

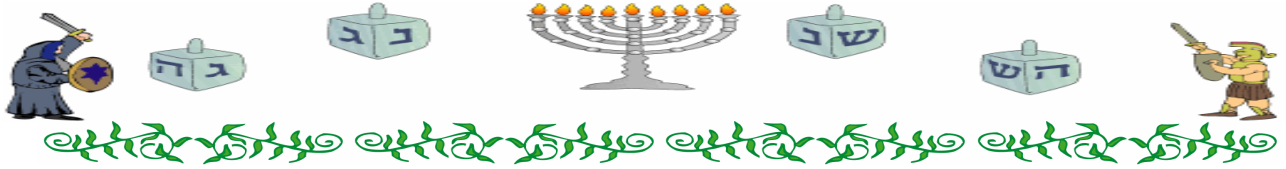

תלמיד יקר! לפניך שתי סוגיות שונות הדנות שניהם בענייני חטכה הבה נראה כיצד ניתן להרכיב מהם סוגיה אחת

סוגיה בענייני דכבתה זקוק לה

בתחילת פרק במה מדליקין שבמס' שבת מונה המשנה כמה סוגי שמנים ופתילות שאסור להדליק בהם בשבת, וטעם הדבר היות ושמנים ופתילות הללו אינם דולקים יפה ולכך חיישינן שמא יטה הכלי כדי שיבוא השמן אל הפתילה וידלוק יפה, וע"י פעולה זו יתחייב משום מבעיר, לגבי שמנים ופתילות הללו פליגי אמוראים בדף כ"א ע"א האם בחנוכה ג"כ אסור להדליק בהם או לא, ובגמ' איכא ג' שיטות, ומפסק ההלכה דייקו עוד ב' הלכות.

ביאורים בסוגית כבתה זקוק לה

מדוע נקראת סוגיה זו "סוגיה לכבתה זקוק לה"?
 כבתה זקוק לה פירושו כבתה = אי כבה הנר, זקוק לה = הוא זקוק (חייב) להדליקו שוב, והיות שנושא זו
 הוא הנושא המרכזי בסוגיה נקראת כל הסוגיה "כבתה זקוק לה"

למדנו בסוגיה שרצ הונח סובר שפתיחות ושמנים הללו חסור להשתמש גם בחול וגם בשבת, ויש טעם
 מיוחד לגבי שבת וטעם מיוחד לגבי חול, ומבאר הבית הלוי שיש נפק"מ בין שני הטעמים באופן שאין
 לו שמנים ופתיחות אחרים כי אם שמנים ופתיחות הללו, בחול ידליק ואע"פ שחיישינו שמה יתשל וכו'
 מ"מ עדיף שידליק עם החשך משל לא ידליק כלל. אבל בשבת שהחשך הוא שמה יטה לא ידליק כלל.

לשיטת רב חסדא ורב זירא לכבתה אינו זקוק לה, הדליק בערב שבת ונכבה האם חייב להדליקו שוב?
 ד' א' = תלוי במחלוקת אי כבתה זקוק לה, וכפי שיהיה הפסק להלכה בדין כבתה יהיה גם בנידון דידן.
 ד' ב' = אפשר לומר שבערב שבת לכו"ע כבתה זקוק לה מכיוון שעדיין לא הגיע זמן החיוב והוא
 הדליקו באינו שעת החובה.

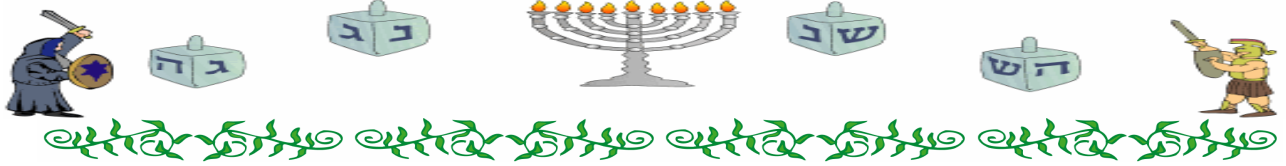
אבל התרומת הדשן בסו' קב דוחה ד' ב' ופוסק להלכה שאין צריך להדליקו שוב, ומוכיח כן שלכאורה
 האיך התיירו חז"ל להדליק בערב שבת שפתיחות ושמנים הללו נחשוש שמה יכבה לאחר השקיעה שכבר
 אינו יכול לחזור ולהדליקו, אלא ע"כ שדין כבתה אינו זקוק לה היינו אפי' בערב שבת ואפי' שיש לו זמן
 לחזור ולהדליקו, אבל לכא' קשה דהא עדיין אינו זמן החיוב? לכך מחדש התרומת הדשן חידוש עלום
 שבערב שבת כשמדליק הוא זמן החיוב, להיות ובליל שבת אינו יכול להדליק א"כ כשמדליק בערב שבת
 גורם שיהיה פירסומי ניסא בליל שבת, א"כ המעשה שעושה בערב שבת הוא הכשר מלווה, והכשר מלווה
 חשבינו ליה כמלווה עצמה.

המדליק בשמנים ופתיחות הללו בערב שבת כמה יתן?

הרי"ף פסק להלכה דהא דחסור להשתמש לאורו היינו דווקא בחצי השעה הראשונה, אבל לאחר שעברה
 השעה הראשונה מותר להשתמש לאורו, ולפי"ז מקשים הראשונים האיך מותר בשבת להדליק בשמנים
 הללו אמנם בשעת המלווה אין לחשוש שמה יטה. אבל לאחר חצי שעה יש חשך שמה יטה היות וכעת
 מותר לו להשתמש, ולכן פוסק הרשב"א להלכה אדם מדליק בשמנים הללו חייב ליתן שמון שידליק רק
 חצי שעה לאחר אלת הכוכבים, ולא יתן יותר שמון.

סוגיה בעניין הדלקה עושה מצווה או הנחה עושה מצווה

איבעיא להו

הנחה עושה מצווה

הדלקה עושה מצווה

פ'ק"ט
הא"י ע"א

עיקר מצות הדלקת נר הנחה היינו הנחת נר הנחה במקום שיש פרסומי ניסא, ומעשה ההדלקה הוא רק תנאי מוקדם לקיום מעשה המצווה

עיקר מצות נר הנחה היינו עצם הדלקת הנר

הסבר

הדליקו חרש או שזטה או קטן

נפ"ק"ע
א'

יצא ידי חובתו דהרי יש פרסומי ניסא

לא יצא ידי חובתו כי העיקר הוא ההדלקה

הדין והטעם

הדליקו בביתו ואח"כ הוציאו למקום שיש פרסומי ניסא

נפ"ק"ע
ב'

יצא ידי חובתו היות ואח"כ הוא מונח במקום שיש פרסומי ניסא

לא יצא ידי חובתו היות ובשעת ההדלקה לא היה במקום חיוב

הדין והטעם

איזה ברכה מברכים

נפ"ק"פ ג'

להניח נר הנחה

להדליק נר הנחה

הדין

האיך ניתן להרכיב שני הסוגיות כסוגיה אחת ?

המחבר בסימן תרעג סעיף ב' כתב בזה הלשון: הדלקה עושה מצווה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה עכ"ל, ומדבריו למדנו שניתן להרכיב שני הסוגיות כאחד

← מדוע? ← הנחה עושה מצווה = היות ועיקר המלווה הוא פרסומי ניסא חייב להדליקו טוב

← מדוע? ← הדלקה עושה מצווה = המלווה הוא רק ההדלקה, ולכן לאחר שהדליק טוב אינו חייב לחזור ולהדליקו

אמנם דעת הרצה מהאחרונים שאין הסוגיות תלויות הא זהא (עי' ט"ז פרי חדש חכמת שלמה פרי מגדים ועוד)

כמה נרות מדליקים בכל יום

של חנוכה	של סוכות	
8	13	יום א'
7	12	יום ב'
6	11	יום ג'
5	10	יום ד'
4	9	יום ה'
3	8	יום ו'
2	7	יום ז'
1	שמיני עשרת	יום ח'

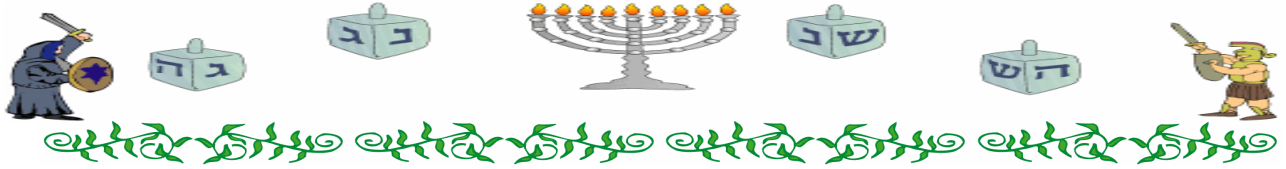
דעת בית שמאי שפוחת והולך כמו פרי החג

דעת בית הלל: מוסיף והולך דמעלין בקודש ולא מורדין

יום א' = 1
 יום ב' = 2
 יום ג' = 3
 יום ד' = 4
 יום ה' = 5
 יום ו' = 6
 יום ז' = 7

ומבארים בספרי חסידות שמחלוקת בית שמאי ובית הלל הוא מחלוקת יסודית בעבודת ה', דעת בית שמאי הוא שבמלחמת היצר הוא דווקא ע"י מלחמה עם הרע וע"י זה הוא מתמעט והולך, ודעת בית הלל שבמלחמת היצר אינו ע"י מלחמה עם הרע, אלא אך זרק ע"י עשה טוב, ועל ידי זה הרע נעלם מאליו.

פרפראות לחנוכה

הגם של חנוכה לא נכתב בכתבי הקודש כשאר הניסים כי אז היינו חושבים שרק פעם היה יכול לקרות ניסים כאלו, אבל האמת שגם כמו בחנוכה יכול להיות בכל דור, בכל זמן שיהודים מוסרים נפשם על קידוש ה', ה' עומד לימינם.

(ד' שלשה קלוגר)

מדוע בחנוכה דווקא יש מהדרין מן המהדרין?

כי האמת שבזמן גזירות היונים עשו היהודים מהדרין, שמאלד הדין לא היו צריכים למות על קידוש ה' והיו יכולים לפטור עצמם בטענת "אונס", ולא היו צריכים ג"כ להדר בשמן טהור, ולכן במלווה זו יש מהדרין מן המהדרין.

(ספרים)

שכח לצרף ונזכר לאחר שהדליק נר אחד מה הדין? יכול עדיין לצרף אם נשאר לו שאר הנרות להדליק, ואע"פ שמה שמדליק עוד נרות הוא מדין מהדרין, דמדינא אין צריך כי אם נר אחד מ"מ יכול לצרף כי בחנוכה המהדרין כמו המלווה עצמו.

הטעם שגומרים את ההלל בחנוכה כמו בסוכות מפני שבכל ימי החנוכה יש בכל יום דבר חדש שהוא הגר שמוסיפים בכל יום, וגם בסוכות היה כל יום יו"ט בפני עצמו מפני השינוי שנעשה כל יום בקרבנות.

(אבודרהם)

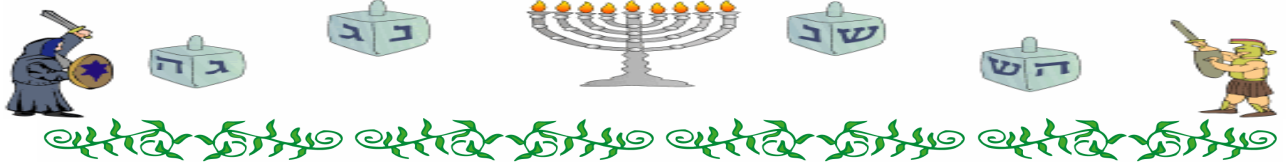
לכאורה אפשר להרהר האם טוב עשו בני החשמונאים שהתחילו את המרד נגד האויב וכי לא היה בגדר מאבד את עצמו לדעת, על כן בא השמן להראות להם למפרע שהיו אדוקים שכמו הפח של שמן התגבר על משך כמה ימים שלא בדרך הטבע, כמו כן הן שיאלאו למלחמה מעט נגד רבים עשו ע"פ התורה.

(ישעיה לב)

מדוע הכניס הכהן פח שמן? וכי מה ענינו בהכנת השמן, אלא שיש הבדל בין השמנים המוכנים למנורה שצריך רק כחית, ואילו למנחות אין צריך כחית, אבל הכהן לצורך מנחת החביתין שלו החמיר על עצמו, ולכן הכין לעצמו בקבוקים של שמן זית לצורך המנחה שלו, ובקבוק אחד משאו, וא"כ יולא שע"י הידור שהידר הכהן לעצמו יולא הגם, לכן גם בחנוכה יש מהדרין ומהדרין מן המהדרין.

(חתם סופר - שבת)

האיכא למידק למה בעי ח' ימים דכיון דשמן שבכף היה בו כדי להדליק לילה אחד נמצא שלא נעשה הנס אלא בי' הלילות?
 קושיית הבית יוסף

ג' תירוצים מהב'":

א) שחלקו את השמן שבכף לח' חלקים ובכל לילה היה נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס.
 ב) לאחר ששפכו השמן במנורה נחמלא הפך מחדש.
 ג) בלילה הראשון מלאו שמן בנרות ולמחר מלאו במנורה שהוא עדיין מלא שמן.

וי"ל דבית הלל סברי "מוסיף והולך" ואם יהיה חנוכה רק ז' ימים ידליקו ביום ד' של חנוכה ד' נרות ולפי בית שמאי שסובר "פוחת והולך" ג"כ יהיה ביום ד' נרות וא"כ ביום ד' של חנוכה לא יהיה ניכר אם סובר כשיטת בית שמאי או בית הלל לכן התקינו ח' ימים

(בת עין)

וי"ל ע"פ משל לסוחר עשיר שנסע ליריד והיה עמו ח' שקים מלאים דינרי זהב, בדרכו שדדו ממנו את הכסף ועל פי נס לא השגהו בנק אחד, כשהגיע הסוחר ליריד שכר איכרים שירדפו אחרי הגזלנים ואותו שעה נדר לה' שאם ה' יהיה בעזרו יתן מעשר לדקה, כשהגיע לביתו לאחר הלכות האיכרים הלך ונתן לגבאי דקה מעשר מז' השקים שנסדדו, אולם טענו הגבאים שגם מהשק שלא נשדד חייב ליתן מעשר כי בלעדיו לא היה לך מהיכן לשלם לאיכרים כסף. הגמשל, בפך השמן הלוא היונים טמאו כל השמנים ורק שמן זה לא טימאו דבר שבעצמו היה נס, ואלמלא נס זה לא היה שמן שיחול בו הנס, ממילא היום הראשון מדליקים בעבור נס זה גופא.

(קובץ הפניחה)

התוס' מקשים שלכאור' אפילו שמלאו פך שמן בחותמו של כהן גדול מ"מ הא אפילו בנגיעה נמו מטמאים א"כ מה הועילו מציאה זו. אלא השיב היהודי הקדוש מפסיסחא דדרך נחות שזו גופא היה ג"כ נס שבעת מעשה לא עלה על דעתו של שום אדם לשאול קושיית התוס' ולכן מדליקים ח' ימים

(ברכתחיים)

וי"ל שבכף היה שמן מדויק ליום אחד בלבד, אבל כששפכו השמן לתוך המנורה נשאר מעט בכלי. דהרי לא יתכן שישפכו שמן ולא יישאר אפי' טיפה. ממילא אפילו לאחר ששפכו כל השמן לתוך המנורה לא היה יכול לדלוק יום א' מחמת שלא היה די שמן מחמת ששאר מעט בכף. נמצא שביום הראשון ג"כ היה נס שלק יום א'.

(עשפרת אלעזר)

עכס מציאת הפך היה ג"כ נס, שהרי מעולם לא היה הכהן גדול חותם על השמן יען כי היה ממונים על כך בבית המקדש, ואלא עכס זה שהכהן חתם היה נס וע"ז מדליקים ביום א'.

(בני יששכר)

מתחילה לא הדליקו בתוך ההיכל מכיוון שהיה מלא גילולים וטומאות ולכן הדליקו בחוץ, וא"כ היה היום הראשון עצמו נס, שאע"פ שהפך שמן הספיק ליום אחד היינו דווקא כשמדליקים אותו בתוך ההיכל מקום שאין בו רוחות, אבל בחצר היה לריד יותר שמן מכיוון שהאוויר קולט בשמן, והיה נס שהספיק גם ליום הראשון וזה גופא הנס ליום הראשון, ומדויק זאת מפזמון "על הנסים" שאומרים והדליקו נרות "בחצרות קדש" היינו שזה היה ג"כ נס.

(חתם סופר)

מעוז צור

ה' שאתה מזכר כסלע חזק להושיעני בעת צרה לך נאה שישבחוך.

הבא לנו משיח ותכונן ותבנה את בית המקדש

ואז תרבו תודה נזבח לפניך

ולעת שתכונן לעשות טבח זכר השונא המחרף ומגדף אותי

אז אשלים לשורר ולזמר לפניך על חנוכת המזבח

רעות רבות סבלתי עד כי שבעתי מהם

ביגון כילה כוחי מחמת קושי השיעבוד והעבודה

שהיה אכל מלכות מצרים הכנויה עגלה ע"ש הכתוב בירמיה
עגלה יפיפה מצרים

ובידו הגדולה הוליא את עם ישראל המכונים סגולה

ולבא מצרים וכל זרע מצרים ירדו כמו אבן לעומק ים סוף.

אל בית המקדש (הכנויה דביר) הביא אותי ה'

וגם שם לא היה לי שקט ושלווה לזמן מרובה

ובא נבוכנצר הנוגש והגלה אותי

וזאת בא לי כעונש כי עבדתי עבודה זרה ושתיתי יין נסך

מעוז צור יְשׁוּעָתִי לְךָ
נָאֵה לְשִׁבְחָה.

תִּכְוֶן בַּיִת תְּפִלָּתִי

וְשֵׁם תוֹדָה נִזְבַּח.

לְעֵת תִּכְוֶן מִטְבַּח מִזְבֵּחַ
הַמִּנְבֵּחַ.

אֲזֵ אֲגַמְזֹר בְּשִׁיר מִזְמוֹר
חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ:

רְעוֹת שְׁבַעַה נַפְשִׁי

בְּיָגוֹן כַּחֲסִי בְלָהָה. חַיִּי מְרֹרָה
בְּקוֹשֵׁי

בְּשִׁעְבוֹד מַלְכוּת עֲגֻלָּה.

וּבְיָדוֹ הַגְּדוּלָּה הוֹצִיא אֶת
הַסְּגֻלָּה.

חֵיל פִּרְעֹה וְכָל זֶרְעוֹ יִרְדּוּ
כְּאֶבֶן בַּמַּעֲוִלָּה:

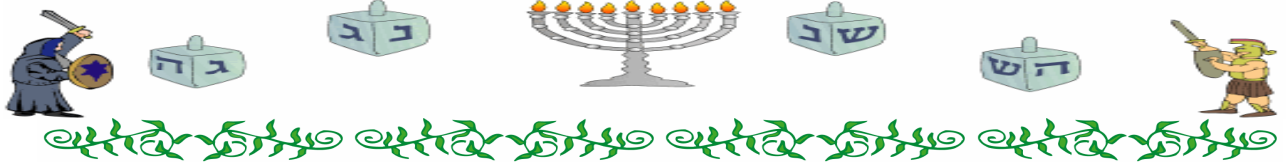
דְּבִיר קִדְשׁוֹ הִבִּיאֲנִי

וְגַם שָׁם לֹא שָׁקַטְתִּי.

וּבָא נֹגֶשׁ וְהִגְלֵנִי.

כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי. וַיִּזֶן רַעַל
מִסִּבְּתִי

בְּמַעַט שְׁעֵבֶרְתִּי. קִץ בָּבֶל.
 זָרְבָבֶל. לְקִץ שִׁבְעִים
 נוֹשְׁעֵתִי:

בְּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בְּקֶשׁ
 אֲגִי בֶן הַמִּדְתָּא.
 וְנִהְיֶתָה לֹו לְפַח וּלְמוֹקֶשׁ
 לְמוֹקֶשׁ וְגִאֲוֹתוֹ נִשְׁבְּתָה.
 רֵאשׁ יְמִינִי נִשְׂאֵת.
 וְאוֹיֵב שְׂמוֹ מְחִיתָ.
 רוֹב בָּנָיו וְקִנְיָנָיו עַל הָעֵץ
 תָּלִיתָ:

יִוָּנִים נִקְבְּעוּ עָלַי אֲזִי
 בִימֵי חֲשָׁמְנִים.
 וּפְרָעוּ חוֹמוֹת מוֹגְדָלַי
 וְטָמְאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים.
 וּמְנוֹתַר קִנְקָנִים נִעֲשֶׂה גַם
 לְשׁוֹשָׁנִים.
 בְּנֵי בֵינָה יְמֵי שְׂמוֹנָה
 קָבְעוּ שִׁיר וְרִנָּנִים:

חֲשׂוֹף זְרוּעַ קִדְשֶׁךָ וְקָרַב קִזְּ הַיְשׁוּעָה.
 נָקַם נִקְמַת דָּם עֲבָדֶיךָ מֵאִמָּה הַרְשָׁעָה.
 כִּי אָרְכָה לָנוּ הַשָּׁעָה. וְאִין קִזְּ לִימֵי הַרְעָה.

דַּחַה וְהַשְׁלַךְ אֶת מַלְכוּת אֲדוּם בְּכָל כְּלָמוֹת וְהַקֵּם לָנוּ מַחֲדָשׁ אֶת
 שְׁבַעַת הַרוּעִים

דַּחַה אֲדָמוֹן בְּעַל עֲלָמוֹן
 הַקֵּם לָנוּ רוּעָה שְׁבַעָה:

